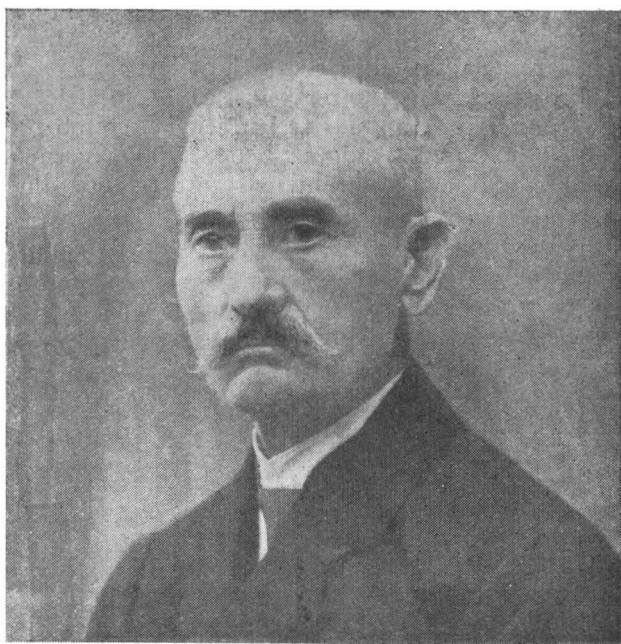

Contribuțiile lui Ungurianu la diferite realizări culturale.

Cele trei mari capitole din viața de realizări pe care a trăit-o cu gând românesc E. Ungurianu ar fi fost de ajuns pentru a-i asigura locul celei mai înalte recunoștințe a unui Neam deposedat și scos din bunurile gospodărești și culturale primite dela strămoși. Și totuși munca uriașă depusă cu încăpățănare de mu-

Ultima fotografie alui E. Ungurianu

enic pe aceste trei mari terenuri pe care a sădit mlădițe îngrijite cu roua dragostei sale nesfârșite n'a epuizat întreaga energie a gândului și sufletului său nesecat în vreri românești. Dragostea sa a îmbrățișat orice acțiune ce ar fi putut contribui cât de cât la consolidarea națională pe care dânsul căuta s'o realizeze cu înfrigurare.

O altă serie de înfăptuiri vine să arăte varietatea preocupărilor sale și neîncetata străduință de a crea un întins patrimoniu de regenerare poporului său.

TEATRUL ROMÂNESC.

O veche dorință a Românilor de dincoaci de Carpați era înființarea unei *Societăți dramatice*, având ca scop pedeoparte crearea unei trupe românești de teatru, pe dealtă parte ajutorarea la studii de conservator a tineretului român de ambele sexe. Încă de pe la 1880 Ungurianu se găsește printre ceice mai mult militau pentru înfăptuirea acestui așezământ: ca membru fondator apoi ca membru în comitetul de conducere, a adus și în această operă spiritul de jertfă premergând cu exemplu atât în donațiuni cât și în opera de propagandă.

ASTRA.

Era natural să ajute din toate puterile sale pe atunci atât de importanta, organizație culturală Astra. Unica instituție întemeiată pentru propășirea culturală a poporului român Astra a știut să se impună chiar pentru că dela înființarea ei a fost condusă atât la centru cât și în despărțăminte de oameni destoinici, hotărâți, gata de sacrificiu, într'un cuvânt de adevărați părinți ai poporului obijduit.

Din 1898, când a organizat despărțământul Timișoarei Ungurianu a fost președintele acestuia timp de 12 ani. De sine se înțelege că avocatul a cărui viață se desfășura exclusiv în mijlocul orașului și în jurul tribunalului, s'a folosit de întemeierea acestei filiale, în primul rând ca să ia contact direct cu acel țăran căruia până aci îi trimitea dragostea și sfaturile sale doar prin scrisori sau prin graiul dascălilor și al preoților.

Organizând însă despărțământul Astei odată cu înjghebarea nucleelor pe sate, putea să-și desvolte mai bine și mai nestingherit programul său de îndrumare a țăranimei. Coborât în mijlocul acesteia putea să vorbească liber și înflăcărat despre pericolul ce amenință poporul român din Banat prin expansiunea elementului venetic ce în urma înstrăinării bunurilor strămoșești, ocupa tot mai mult teren. În aceste conferințe putea să le deschidă ochii mai bine decât oriunde asupra mijlocului de a se ajuta unii pe alții, de a evita cât mai mult pe uzurarii străini și îndeosebi de a îmbrățișa meseriile și comerțul.

Cuvântul său era prietenos și bun atunci când găsia bună voință și când vedea că bolnavul tânjește din cauza că-i lipsește remediul, pe care însă l-ar lua bucuros dacă cineva i l-ar da; dar acelaș Ungurianu avea și o rezervă de cuvinte aspre, neiertătoare, atunci când vedea că trebuie să biciuiască anumite păcate ce în-

deosebi sub influența vecinătății cu Sârbii, se lățiau tot mai mult și între Români. Două erau îndeosebi vițiile ce, durere formează și astăzi problemele cele mai grele pentru sociologi și contra cărora nici astăzi nu s'a găsit un remediu eficace: descreșterea populației prin sistemul de unu, cel mult doi copii, și luxul. Natural această problemă e cu mult mai gravă și mai complexă decât să o fi putut cuprinde în întregă tragedia ei un singur om. Ungurianu însă a fost unul dintre primii care a sesizat acest pericol și care a pus astfel problema cum într'adevăr este: pericolul pieirii Românilor din Banat.

Paralel cu învățăturile atât de larg și cu atâta suflet împărțite, Ungurianu s'a străduit să înființeze și biblioteci sătești astfel ca hrana pe care o dădea țărănimii prin graiul său să o aibe întotdeauna cu ei atât de frumos în vechile publicațiuni populare ale Astrei. În felul acesta a înființat biblioteci în 14 sate; cumpărând pe bani adunați, a trimis apoi peste o mie de cărți la diferite școale ca să fie împărțite ca premii școlărilor merituoși. Tot din colectele pe care dânsul le-a realizat, dela Români de aici, a înființat un fond cultural de 5000 coroane depunându-i la Comitetul central al Asociației din Sibiu cu destinație ca dobânzile acestui fond să se verse în fiecare an despărțământului din Timișoara pentru intensificarea operei culturale preconizată de conducătorii de aci.

CASELE NAȚIONALE.

O concretizare a activității culturale, depusă înainte de război de Astra, a căpătat realizare prin crearea Caselor Naționale. Constatându-se pela sfârșitul războiului în situația grea din Moldova gradul cultural destul de jos al țărănimii noastre, s'a pornit o mișcare din rândul intelectualilor ofițeri și a ofițerilor de carieră cu scopul de a organiza după modelul elvețian viața extrascolară dela sate.

Astfel, odată terminat războiul, Ministerul de război de atunci a dat o circulară către comandamentele militare să convoace în fiecare garnizoană pe ofițeri și intelectualii civili ca împreună să discute și să înființeze societăți culturale-economice sub numele de *Casă națională*. La finea anului 1920 Comandamentul militar din Timișoara a convocat pe toți conducătorii militari și civili din localitate la o consfătuire în Casinoul militar-civil. După două ședințe în care s'au debătut nevoile locale și modalitățile unei acțiuni eficace pentru desțelenirea culturală, s'a ales un comitet compus jumătate din ofițeri și jumătate din intelectuali civili, având ca președinte pe E. Ungurianu. Dânsul compunând statutele noii organizații, a preconizat directivele ce trebuiesc urmate în scopul regenerării poporului pe teren cultural, moral, social și economic. În sensul statutelor aprobate s'a înființat în Timișoara o Casă Na-

țională Centrală, având latitudinea de a înființa în acelaș sens, Case naționale și lasatele populate de Români, din județul Timiș-Torontal. Filialele sunt impuse controlului Centralei căreia îi prezintă raporturi anuale despre activitatea realizată.

Centrala din Timișoara începându-și activitatea încă în 1921, după ce a obținut aprobarea statutelor din partea Ministerului, a întocmit o listă a satele românești — 156 la număr — în care trebuiau înființate Casele naționale compunând în acelaș timp și lista persoanelor de încredere, căroră le revenea conducerea acestor nuclee.

În curs de 6 ani, organizațiile caselor naționale au luat ființă în 96 sate, dintre cari multe dispun de edificii proprii zidite sau menajate în acest scop. Afară de cotizațiile membrilor și de donațiuni, la crearea unui fond inițial a contribuit și faptul că Ungurianu a putut obține pentru acestea câte 2 jughere de pământ, lăsate în folosința lor timp de trei ani.

Cât privește organizarea Casei Naționale centrale, aci Ungurianu a pus cel mai mult suflet. Dându-și seama de rolul covârșitor ce trebuia să aibe această citadelă de românism în inima Timișoarei înstrăinate, n'a scăpat nici o ocazie prielnică pentru mărirea fondului respectiv.

Bazându-se pe dispozițiunile Comisiei agrare ce prevede expropriere de teren pentru casele naționale ce ar fi să se clădească în comunele românești, Ungurianu se adresează în 1926 Comisiunii de plasă din Timișoara și obține pe seama Casei Naționale Centrale 600 stj. pătrați în orașul intern. Ca preț de expropriere s'a fixat suma de 240.000 Lei. Ori, conducătorii de atunci ai orașului înțelegând rostul acestei acțiuni, la cererea lui Ungurianu au renunțat la această sumă, încât terenul obținut pe cea mai de frunte arteră a orașului a revenit în felul acesta gratuit Casei Naționale.

Planul lui Ungurianu, pe care n'a ajuns să-l realizeze era clădirea unui edificiu pompos și încăpător pe locul obținut. În această clădire trebuiau concentrate toate asociațiile culturale și sociale din Timișoara, avându-și fiecare biurourile sale și câteva săli comune pentru prelegeri. Ca în toate acțiunile sale, Ungurianu a lucrat și aci cu multă chibzuință neaventurindu-se în soluții ce putea periclita însăși reușita înjghebării. Cu sârguință de furnică ce-l caracteriza, a adunat cât a trăit ban cu ban încât a lăsat la moarte Casei Naționale un fond ce azi atinge suma de 5 milioane Lei.

În cadrele caselor naționale s'a ținut o serie de conferințe științifice în Timișoara și în județul Timiș-Torontal. Conferințele au fost aranjate de către Em. Ungurianu împreună cu prof. Victor Vâlcovici și general Găvănescu.

REUNIUNEA FEMEILOR ROMÂNE DIN TIMIȘOARA.

Pentruca și femeile române din Timișoara să colaboreze la activitatea culturală și socială a elementului românesc din acest oraș și din județ, Em. Ungurianu împreună cu protopopul Timișoarei Dr. Traian Puticiu, au compus un statut (după modelul unei societăți similare din Sibiu) pentru înființarea „Reuniunii femeilor române din Timișoara”, care reunește până acum avea să desfășoare o frumoasă colaborare pentru sprijinirea românilor de aici.

La această reuniune, care s'a înființat prin anii 1893—1894, Em. Ungurianu a fost membru fondator, membru în comitet și din anul 1927 membru de onoare.

MUZEUL BĂNĂȚEAN.

Dacă azi orașul Timișoara dispune de un muzeu al său, meritul este tot a lui Ungurianu, — el l-a reorganizat și l-a trecut sub oblădirea primăriei.

Dintr'o instituție ungurească cu tendințe politice, uitată și ajunsă în dezorganizare, el crează o instituție pe baze pur științifice, de care se îngrijește să fie complet românizată, pentru a putea servii în viitor culturii românești.

Mai de mult muzeul a fost proprietatea „Societății de istorie și arheologie”, înființată în anul 1872, care avea drept scop răspândirea culturii ungurești și paralel maghiarizarea.

„Societatea”, căreia se datorește de fapt și înființarea muzeului, era susținută prin cotizațiile membrilor săi și prin subvențiile ce le primia dela comună, județ și stat.

Pela începutul războiului mondial, „Societatea istorică și arheologică” a ajuns în neactivitate iar muzeul neglijat.

După război, o parte din membrii asociației se expatriază în Ungaria, iar alții au dispărut în război.

Astfel fiind situația, după unire, E. Ungurianu în urma unei consfătuiri cu d-nii Gh. Murnu și C. Petran, inspectori ai muzeelor, a reorganizat „Soc. istorică și arheologică”, a convocat o mare adunare și a înscris membrii noi — aproape toți români, — apoi a preluat muzeul și l-a trecut în proprietatea orașului.

Creind o nouă eră pentru cele două instituțiuni, Muzeul și Societatea, el le pune pe baze mai solide dându-le impuls spre o mai fecundă activitate.

Prin străduința lui Ungurianu, atât Muzeul cât și Societatea au putut astfel lua un nou avânt ajungând azi la un progres foarte mare.

C. Stoicănescu.